

Мікробіологічні аспекти перитоніту

І. В. Кароль

Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика, м. Київ,
Броварська багатопрофільна клінічна лікарня

Microbiological aspects of peritonitis

I. V. Karol

Shupyk National University of Healthcare of Ukraine, Kyiv,
Brovary Multidisciplinary Clinical Hospital

Реферат

Мета Дослідити збудників при перитоніті.

Матеріали і методи. У 2021 р. в хірургічному відділенні Броварської багатопрофільної клінічної лікарні перебували на лікуванні 360 хворих з гострим перитонітом різного генезу: 186 (51,7%) жінок та 174 (48,3%) чоловіки.

Результати. У пацієнтів було виділено 391 штамп мікроорганізмів, які відносяться до факультативно-анаеробних та аеробних грамнегативних і грампозитивних збудників: *Escherichia coli* – 144 (36,8%), *Streptococcus* spp. – 52 (13,3%), *Enterococcus faecalis* – 47 (12,0%), *Staphylococcus aureus* – 37 (9,5%), *Klebsiella pneumoniae* – 31 (7,9%), *Citrobacter* – 25 (6,4%), *Staphylococcus haemolyticus* – 23 (5,9%), *Pseudomonas aeruginosa* – 14 (3,6%), *Acinetobacter baumannii* – 13 (3,3%), *Proteus mirabilis* – 5 (1,3%) штамів.

Висновки. Більшість мікроорганізмів, виділених у пацієнтів з перитонітом, характеризувалась значною антибіотикорезистентністю. Найчастіше висівали *Escherichia coli* – 36,8%. Всі виділені штами *Escherichia coli* були резистентними до ванкоміцину, кліндаміцину та лінезоліду.

Ключові слова: перитоніт; мікроорганізми; антибіотикорезистентність.

Abstract

Objective. To investigate pathogens in peritonitis.

Materials and methods. In 2021 yr in Department of Surgery of Brovary Multidisciplinary Clinical Hospital were treated 360 patients with an acute peritonitis of various genesis: 186 (51.7%) women and 174 (48.3%) men.

Results. In the patients 391 strains of microorganisms, which are optionally-anaerobic and aerobic of Gram-negative and Gram-positive pathogens were isolated: *Escherichia coli* – in 144 (36.8%), *Streptococcus* spp. – 52 (13.3%), *Enterococcus faecalis* – 47 (12.0%), *Staphylococcus aureus* – 37 (9.5%), *Klebsiella pneumoniae* – 31 (7.9%), *Citrobacter* – 25 (6.4%), *Staphylococcus haemolyticus* – 23 (5.9%), *Pseudomonas aeruginosa* – 14 (3.6%), *Acinetobacter baumannii* – 13 (3.3%), and *Proteus mirabilis* – 5 (1.3%) strains.

Conclusion. Majority of microorganisms, isolated in patients, suffering peritonitis, was characterized by significant antibiotic resistance. Most frequently *Escherichia coli* was sowed – 36.8%. All strains of *Escherichia coli* isolated were resistant to vancomycin, clindamycin and linezolid.

Keywords: peritonitis; microorganisms; antibiotic resistance.

Перитоніт – це одне з найтяжчих ускладнень гострих захворювань органів черевної порожнини. Головну роль в патогенезі перитоніту відіграє ендогенна інтоксикація, розвиток якої спричиняють кишкова недостатність, зміни якості та кількості кишкової мікрофлори, концентрації мікроорганізмів і токсинів у судинному руслі та черевній порожнині [1, 2]. Основним у лікуванні перитоніту вважають хірургічне втручання, яке передбачає усунення джерела внутрішньочеревної інфекції та перитоніту, повноцінну санацію черевної порожнини, раціональну антибіотикотерапію та адекватну інтенсивну дезінтоксикаційну інфузійну терапію. Питання антибіотикотерапії індивідуальне, пов'язане з виділенням та ідентифікацією збудника, визначенням його чутливості до антибіотиків, вибором найефективніших препаратів з найменшою токсичністю, визначенням оптимальної дози і тривалості курсу антибіотикотерапії [3].

Однією з причин персистенції внутрішньочеревної інфекції є лікарняна мікрофлора, яка набуває антибіо-

тикорезистентності через безконтрольне застосування у стаціонарах антибіотиків широкого спектру дії [4, 5]. Прогресування антибіотикорезистентності патогенної мікрофлори знижує резерви ефективної антибактеріальної терапії та обтяжує перебіг гострого перитоніту [6].

Емпірична антибіотикотерапія – важлива складова лікування пацієнтів з перитонітом. Тому невдало підібрана емпірична антибактеріальна терапія може бути серйозною проблемою, оскільки в такому разі збільшуються витрати на лікування, погіршуються його результати і можливий навіть летальний наслідок [7].

Ураховуючи все наведене, дане дослідження актуальне та необхідне в сучасній науці і хірургічній практиці для покращення лікування пацієнтів з гострим перитонітом.

Мета дослідження: вивчення збудників при перитоніті.

Матеріали і методи дослідження

Протягом 2021 р. в хірургічному відділенні Броварської багатопрофільної клінічної лікарні перебували на ліку-

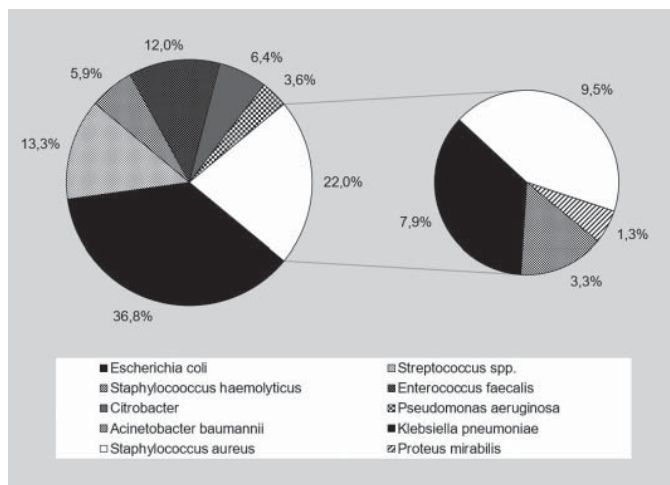
ванні 360 хворих з гострим перитонітом різного генезу: 186 (51,7%) жінок та 174 (48,3%) чоловіки.

Захворювання, що стали причиною перитоніту: гострий апендицит – 201 (55,8%) пацієнт, гострий холецистит – 78 (21,7%), перфоративна виразка шлунка або дванадцятипалої кишки – 32 (8,9%), перфорація пухлини – 16 (4,4%), тонкокишкова непрохідність – 11 (3,0%), тромбоз брижових судин – 6 (1,7%), перфорація тонкої кишки – 2 (0,6%), травми черевної порожнини – 6 (1,7%), защемлена грижа – 3 (0,8%), інші – 5 (1,4%). До інших віднесені такі захворювання: флегмона заочеревинного простору з проривом у червну порожнину – 1 хворий, гематома заочеревинного простору та малого таза з некрозом сигмоподібної ободової кишки – 1, дивертикулярна хвороба ободової кишки з перфорацією – 1, перекрут привіска висхідної ободової кишки з некрозом – 1, ехінококова кіста печінки з перфорацією – 1.

Більшості пацієнтів були проведені бактеріологічні дослідження перитонеального ексудату на базі бактеріологічної лабораторії Броварської багатопрофільної клінічної лікарні. Біологічний матеріал для бактеріологічного дослідження забирали інтраопераційно та в динаміці стерильними тампонами і поміщали в транспортне середовище для тривалого зберігання мікроорганізмів. Також визначали чутливість виділених мікроорганізмів до антибіотиків.

Результати

Усього було виділено 391 штамп мікроорганізмів, які відносяться до факультативно-анаеробних та аеробних грамнегативних і грампозитивних збудників: *Escherichia coli* – 144 (36,8%) штами, *Streptococcus spp.* – 52 (13,3%), *Enterococcus faecalis* – 47 (12,0%), *Staphylococcus aureus* – 37 (9,5%), *Klebsiella pneumoniae* – 31 (7,9%), *Citrobacter* – 25 (6,4%), *Staphylococcus haemolyticus* – 23 (5,9%), *Pseudomonas aeruginosa* – 14 (3,6%), *Acinetobacter baumannii* – 13 (3,3%), *Proteus mirabilis* – 5 (1,3%). У більшості пацієнтів висівали асоціації по два, три та чотири мікроорганізми.

Частота виділених штамів мікроорганізмів у хворих з перитонітом (%).

Серед виділених збудників перитоніту домінувала *Escherichia coli* (див. рисунок).

Виділені штами досліджували на чутливість до антибіотиків. Штами *Escherichia coli* були найчутливішими до меропенему (96,5%), тігецикліну (93,8%), тобраміцину (90,3%) й амікацину (89,6%). Також високочутливими вказані штами були до цефалоспоринів: цефепіму (70,1%), цефтріаксону (67,4%) і цефоперазону (67,4%). Штами *Escherichia coli* були резистентними до ванкоміцину, кліндаміцину та лінезоліду.

Штами *Streptococcus spp.* виявилися найчутливішими до лінезоліду (84,6%) і тігецикліну (69,2%). Дещо нижчу чутливість штами цього збудника мали до тобраміцину (63,5%) та цефепіму (63,5%). До цефалоспоринів III покоління цефтріаксону та цефоперазону чутливими були 61,5% виділених штамів. Усі виділені штами *Streptococcus spp.* виявилися резистентними до кліндаміцину. А до азитроміцину чутливими були тільки 28,8% виділених штамів.

Найвищу чутливість *Enterococcus faecalis* спостерігали до лінезоліду (91,5%) і меропенему (85,1%). Високочутливим цей збудник також був до ванкоміцину (78,7%) та фторхінолонів: гатіфлоксацину (76,6%), левофлоксацину (74,5%). Відмічена виражена резистентність штамів *Enterococcus faecalis* до макролідів – чутливими до цього антибіотика виявилися всього 10,6% виділених штамів.

Виділені штами *Staphylococcus aureus* найбільш чутливими були до меропенему (97,3%), цефепіму (91,9%), цефоперазону (89,2%) і гатіфлоксацину (89,2%). Також високу чутливість цього збудника спостерігали до ванкоміцину, азитроміцину та лінезоліду – 86,5%. Значну резистентність штами *Staphylococcus aureus* виявили до амоксицилаву – чутливість становила 32,4%.

Щодо штамів *Klebsiella pneumoniae*, то їх найвища чутливість виявлена до меропенему (67,7%) та цефепіму (64,5%). Порівняно добра чутливість була і до тігецикліну та фторхінолонів (гатіфлоксацин, левофлоксацин) – чутливими до цих антибіотиків виявилися 61,3% виділених мікроорганізмів. Загалом штами *Klebsiella pneumoniae* проявляли значну антибіотикорезистентність, зокрема, чутливими до ванкоміцину та лінезоліду були тільки 16,1% виділених штамів.

Найвищу чутливість *Citrobacter* спостерігали до гатіфлоксацину (72,0%), меропенему (68,0%) і тігецикліну (68,0%). До левофлоксацину, цефепіму та аміноглікозидів (амікацин, тобраміцин) були чутливими 64,0% виділених штамів. Усі виділені штами *Citrobacter* проявили резистентність до ванкоміцину і лінезоліду.

Виділені штами *Staphylococcus haemolyticus* найбільш чутливими були до азитроміцину (91,3%) та ванкоміцину (87,0%). Високу чутливість ці штами також виявили до лінезоліду (78,3%), кліндаміцину (73,9%) і меропенему (73,9%). Найгіршою чутливістю штамів *Staphylococcus haemolyticus* була до амоксицилаву у 47,8% та цефалоспоринів (цефепім, цефтріаксон, цефоперазон) – 52,2%.

Штами *Pseudomonas aeruginosa* характеризувались значною антибіотикорезистентністю та були найбільш чутливими до меропенему (64,3%) і гатіфлоксацину (57,1%). До лінезоліду чутливість виявили тільки 14,3% штамів, до кліндаміцину й амоксиклаву – 21,4% штамів.

Найвищу чутливість штами *Acinetobacter baumannii* демонстрували до тігецикліну (76,9%) та азитроміцину (69,2%). Ці штами також виявляли виражену антибіотикорезистентність, і всі були резистентними до амоксиклаву і кліндаміцину.

Усі виділені штами *Proteus mirabilis* були чутливими до меропенему і резистентними до амоксиклаву, ванкоміцину, кліндаміцину, лінезоліду та тігецикліну. Отже, є підстави говорити про значну антибіотикорезистентність виділених штамів *Proteus mirabilis*.

З викладеного матеріалу видно, що більшість мікроорганізмів, виділених у хворих з перитонітом, проявляє високу антибіотикорезистентність, що перетворює на серйозну проблему лікування цих хворих.

Обговорення

Вибір антибіотикотерапії при перитоніті – одна з найважливіших проблем для хірурга, оскільки антибіотикотерапія посідає друге місце після хірургічного втручання в алгоритмі лікування пацієнтів з перитонітом. Щоб призначити етіотропну антибіотикотерапію важливо якнайшвидше визначити збудників перитоніту.

Актуальною проблемою в медицині загалом та хірургії зокрема є зростання антибіотикорезистентності, яка може бути природною і набутою (виникає спонтанно внаслідок генетичних мутацій). Важливо, що набута антибіотикорезистентність виникає в процесі лікування та пов'язана з недотриманням принципів антибіотикотерапії. Тому до вибору антибіотиків при лікуванні пацієнтів з перитонітом потрібно підходити раціонально.

Протягом багатьох років напрацьовані принципи антибіотикотерапії, дотримання яких забезпечує ефективне лікування пацієнтів та попередження розвитку антибіотикорезистентності мікроорганізмів. Вони такі: антибіотик, направлений проти збудника, слід застосовувати в достатній дозі, його концентрація в організмі має бути високою і постійно підтримуватися на цьому рівні; розробка правильних показань до антибіотикотерапії (за даними лікувальних закладів США у 90% пацієнтів антибіотики призначають необгрунтовано); оптимальним фактором для призначення антибіотика є мікробіологічне підтвердження діагнозу (антибіотикограма); недостатньо вибрати антибіотик, потрібно точно визначити його дозу, інтенсивність лікування має відповідати вираженості симптомів захворювання, вся система лікування має бути адекватна по відношенню до характеру патологічного процесу; чітке дотримання інтервалу введення антибіотиків; основний принцип призначення антибіотиків – їх диференційний відбір; при тяжкому сепсисі, перитоніті, менінгіті та інших тяжких захворюваннях, що швидко прогресують, рекомендована масивна терапія великими

дозами антибіотиків; тривалість лікування антибіотиками має бути обумовлена і нозологічною характеристикою захворювання; призначаючи антибіотик, необхідно враховувати його тропність; антибіотики слід вводити на фоні вітамінотерапії.

Зміни видового складу збудників при перитоніті за значний проміжок часу досліджувала О. О. Біляєва, а результати цих досліджень викладені в її докторській дисертації «Комплексне лікування перитоніту та профілактика його ускладнень», яку вона захистила в 1999 р.

До етіології перитоніту причетна велика кількість мікроорганізмів, тобто перитоніт – це полімікробне захворювання. Найчастіше висівалася *Escherichia coli*, що порівнянню з нашими даними, а серед анаеробних збудників перитоніту домінував *Peptostreptococcus*.

Інші автори також наводять схожі з нашими результати досліджень. Так, за даними І. М. Дейкало і співавторів [8] найчастіше серед мікроорганізмів у хворих із гострим абдомінальним сепсисом виявляли *Escherichia coli* – 48,6%.

Згідно з даними рандомізованих досліджень у пацієнтів з ускладненими перитонітом внутрішньочеревними інфекціями з черевної порожнини переважно виділяли *Escherichia coli* (65,1%), *Klebsiella pneumoniae* (9,4%) і *Pseudomonas aeruginosa* (8,9%) [7]. При тяжкому перебігу захворювання вказані збудники були резистентними до багатьох антибактеріальних препаратів, що перегукується з отриманими нами результатами.

Таким чином, етіологія перитоніту як полімікробного захворювання незначно змінилася, а серед його збудників і далі домінує *Escherichia coli*.

Висновки

1. Більшість мікроорганізмів, виділених у пацієнтів з перитонітом, характеризувалась значною антибіотикорезистентністю. Серед збудників перитоніту домінувала *Escherichia coli* – 36,8%. Всі виділені штами *Escherichia coli* були резистентними до ванкоміцину, кліндаміцину та лінезоліду.

2. Набута антибіотикорезистентність виникає у процесі лікування та пов'язана з недотриманням принципів антибіотикотерапії. Тому до вибору антибіотиків при лікуванні пацієнтів з перитонітом потрібно підходити раціонально, застосовуючи деескалаційний принцип антибіотикотерапії.

Фінансування. Дослідження профінансоване коштом автора.

Конфлікт інтересів. Автор декларує відсутність конфлікту інтересів щодо цього рукопису.

References

1. Biliaieva OO, Kryzhevskiy VV, Karol IV. Causes of unsatisfactory results of diagnostics of peritonitis at the prehospital stage. *Ukrainian Medical Journal*. 2021; (4):14. Ukrainian. doi: 10.32471/umj.1680–3051.144.214004.
2. Lenik RH, Savytskyi IV, Tsipoviaz SV, Zashchuk RH, Miastkivska IV. Study of Leukocyte and Erythrocyte Intoxication Indices Dynamic in

- the Experimental Peritonitis Pathogenesis. Ukrainian journal of medicine, biology and sport. 2019;4(5):57–61. Ukrainian. doi: 10.26693/jmbs04.05.057.
3. Podliesnyi VI. Laparostomy method in the complex of measures in the treatment of postoperative peritonitis. Pain, anaesthesia and intensive care. 2018;(3):36–40. Ukrainian. doi: 10.25284/2519–2078.3(84).2018.140727.
  4. Mishra SP, Tiwary SK, Mishra M, Gupta SK. An introduction of Tertiary Peritonitis. J Emerg Trauma Shock. 2014 Apr;7(2):121–3. doi: 10.4103/0974–2700.130883. PMID: 24812458; PMCID: PMC4013728.
  5. Ballus J, Lopez–Delgado JC, Sabater–Riera J, Perez–Fernandez XL, Betbese AJ, Roncal JA. Factors Associated with the Development of Tertiary Peritonitis in Critically Ill Patients. Surg Infect (Larchmt). 2017 Jul;18(5):588–595. doi: 10.1089/sur.2016.018. Epub 2017 Mar 29. PMID: 28353418.
  6. Fomin PD, Matviichuk OB. Tertiary peritonitis as a problem of abdominal surgery. Klin Khir. 2018 Jan;85(1):49–51. Ukrainian. doi: 10.26779/2522–1396.2018.01.49.
  7. Solomkin J, Hershberger E, Miller B, Popejoy M, Friedland I, Steenbergen J, Yoon M, Collins S, Yuan G, Barie PS, Eckmann C. Ceftolozane/Tazobactam Plus Metronidazole for Complicated Intra–abdominal Infections in an Era of Multidrug Resistance: Results From a Randomized, Double–Blind, Phase 3 Trial (ASPECT–cIAI). Clin Infect Dis. 2015 May 15;60(10):1462–71. doi: 10.1093/cid/civ097. Epub 2015 Feb 10. PMID: 25670823; PMCID: PMC4412191.
  8. Deikalo IM, Makhnitskyi AV, Pryvrotskyi VM, Vasylyuk MB. The nature of microflora and its sensitivity to antibiotics in the patients with acute abdominal sepsis. Bulletin of Scientific Research. 2010;(4):88–90. Ukrainian.

Надійшла 15.09.2021